

О. М. Сущенко, канд. екон. наук,
ст. викладач кафедри фінансів
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ФІНАНСІВ

АНОТАЦІЯ. Метою статті є аналіз суті та особливостей організації самостійної роботи студентів, проблем та перспектив запровадження іноземного досвіду з її організації у вітчизняних вищих навчальних закладах. Запропоновано можливі шляхи підвищення ефективності самостійної роботи студентів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: навчальний процес, організація самостійної роботи студентів, позааудиторна робота студентів, транзакційний аналіз, взаємодія «викладач—студент», індириктивна терапія.

АННОТАЦИЯ. Целью данной статьи является анализ сути и особенностей организации самостоятельной работы студентов, проблем и перспектив внедрения иностранного опыта в её организации. Предложены возможные пути повышения эффективности самостоятельной работы студентов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: учебный процесс, организация самостоятельной работы студентов, внеаудиторная работа студентов, транзакционный анализ, взаимодействие «преподаватель—студент», индириктивная терапия.

ABSTRACT. The aim of this paper is to analyze the sense and specific characteristics of the student's self-contained work, problems and perspectives for introduction of the foreign experience in this area. The perspective ways to enhance the self-contained work of the student were proposed.

KEY WORDS: educational process, organization of the self-contained work of the students, extracurricular work, transactional analysis, interaction «lecturer-student», indirective therapy.

Формування громадянського суспільства, яке є спроможним та свідомим у виборі шляху свого подальшого розвитку, усвідомленні необхідності руху до європейських стандартів та умов життя, нерозривно пов'язане з підвищенням якості освіти та реформуванням її у відповідності до вимог, які є основою для інтеграції до європейського освітнього простору.

У свою чергу, «суспільство забезпечує умови для формування нормальної людини або, в крайньому випадку, робить можливим виявлення його найкращих якостей» [1, с. 57].

Невід'ємною частиною процесу реформування навчального процесу є збільшення часу, відведеного на самостійну роботу

студентів. За цих умов важливого значення набуває управління самостійною роботою студентів.

Дослідженню теоретичних та практичних основ організації самостійної роботи студентів присвячені роботи іноземних і вітчизняних учених. Зокрема серед них слід виділити роботи Е. Берна, К. Роджерса, Н. В. Солововой.

Теорія трансакційного аналізу Еріка Берна [2] головною передумовою ефективності взаємодії «викладач—студент», як одного з напрямків управління самостійною роботою студентів, ставить налагодження між двома сторонами взаємозв'язку як між рівними учасниками навчального процесу. Це дає можливість уникнути в майбутньому конфліктів між сторонами. Дана взаємодія також вимагає впровадження ефективних методів, які б дозволили якісно та кількісно покращити як сам процес взаємодії, так і його результати.

Аналіз таких методів передбачає врахування позиції не тільки викладача, а й студента. В цьому разі основою є індириктивна терапія Карла Роджерса [3], яка передбачає вивчення певного явища з позиції протилежної сторони (в даному випадку з позиції студента). На практиці, бажаним є ознайомлення з особливостями начального процесу в західних університетах у якості обох учасників навчального процесу.

Мета дослідження — аналіз суті та особливостей організації самостійної роботи студентів, проблем та перспектив запровадження іноземного досвіду з її організації у вітчизняних вищих навчальних закладах.

За умов реформування навчального процесу у вітчизняних вищих навчальних закладах відповідно до загальноєвропейських вимог важливого значення набуває управління самостійною роботою студентів, яке, умовно, необхідно здійснювати за двома напрямками: організація позааудиторної роботи студента, координація взаємодії «викладач—студент» у рамках лекційних та семінарських занять (рис. 1).

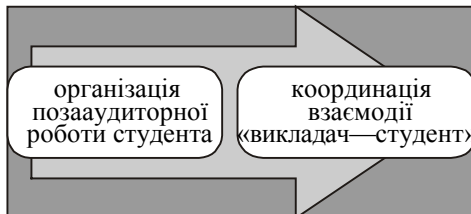

Рис. 1. Напрямки управління самостійною роботою студентів

Враховуючи значний досвід західних університетів в організації навчального процесу з використанням досягнень науково-технічного прогресу, необхідним є вивчення подібного досвіду. Західний досвід при цьому — це методи, які доволі успішно використовуються західноєвропейськими університетами і які є новими для нашого сьогодення. В той же час, їх використання протягом тривалого часу підтвердило їх дієвість.

У зв'язку з вищезазначеним виникає необхідність постановки питання про пошук та використання не інноваційних, а ефективних методів навчання, оскільки напрямок пошуку інноваційних методів дослідження неодмінно акцентується на досвіді іноземних вищих навчальних закладів.

Якщо порівняти сутність понять «інноваційні» та «ефективні» методи навчання, то можна стверджувати, що в першому випадку мова йде про *методи, які є відносно новими по відношенню до конкретного суб'єкту та об'єкту управління*. У випадку із «ефективними» методами навчання предметом дослідження є *методи, застосування яких дає можливість досягти кількісного та якісного покращення процесу навчання та його результатів*.

Для прикладу, можна взяти організацію взаємодії «викладач—студент» в університеті м. Констанц (Німеччина). Власний досвід навчання в даному університеті дає можливість стверджувати про ефективність використовуваних у початковому процесі різноманітних методів підвищення якості такої взаємодії. Зокрема, мова йде про активне використання інтернет-технологій, зокрема шляхом створення персональної сторінки на офіційному сайті університету для кожного викладача. Така система дає можливість ефективно організувати не тільки безпосереднє спілкування студентів із викладачем, а й значно полегшує *проведення лекційних та семінарських занять*, дає можливість застосовувати нові методи ведення лекційних занять.

Проблема, яка пов'язана із використанням даних методів в умовах обмеженості технічних засобів у вітчизняних університетах удалося вирішити шляхом використання спільної електронної пошти (вона є безкоштовною). Доступ до такої поштової скриньки мають усі студенти та викладач, який завчасно (до початку лекційного заняття) має можливість ознайомити студентів із теоретичною частиною лекції (тезово).

Позитивом є те, що підготовка до лекційного заняття починається паралельно: викладач заздалегідь розміщує на власній сторінці тези майбутньої лекції, а слухачі мають можливість ознайомитись з матеріалом заняття і сформулювати питання, які

потім зможуть задати під час лекції. Навіть ті, хто не має можливість відвідувати заняття мають можливість самостійно, на основі тез лекції опрацювати тему (перелік необхідної літератури також надається у тезах до лекції).

Для студентів є можливість поставити викладачу питання, які виникли в процесі підготовки до лекції, а викладачу — оперативно інформувати студентів стосовно особливостей організації та змісту курсу. Таким чином, вдається ліквідувати так званий «інформаційний вакуум», який існує між викладачем та студентом.

Використання подібного прийому під час викладання курсу «Фінанси» в першому семестрі 2009—2010 рр. навчального року дало позитивні результати. За таких умов вдалося в рамках лекційних занять повністю висвітлити запланований робочою програмою матеріал, а зекономлений час присвятити розгляду додаткових питань, практичних прикладів та проблемних питань.

Під час проведення семінарських занять високий ступінь ефективності показав метод роботи в малих групах. Саме цей метод дає можливість набути вмінь і навичок співробітництва, оволодіти умінням активно слухати, висловлюватись, переконувати, приходити до спільного рішення. При цьому учасники груп отримують правила стосовно організації та поведінки кожного з учасників.

Головною особливістю використання даного методу є необхідність внесення уточнення до класичної схеми виконання даного завдання. Мова йде про те, що після того, як група зробить власні висновки, результати передаються у довільному порядку іншій групі. Ця група робить оцінку зробленим висновкам попередньої групи і додає ту інформацію, якої на думку її учасників не вистачає у первинному варіанті. Після цього результати повертаються попередній групі.

Використання такого методу дає можливість загострити увагу учасників на отриманому завданні, оскільки ці результати стануть предметом прискіпливої уваги колег вже під час заняття. Саме в рамках теми «Податки. Податкова система» предмету «Фінанси» було організовано роботу в групах з приводу визначення позитивних та негативних сторін прямих та непрямих податків. Цікавим було й те, що в роботі найактивнішу участь приймали ті студенти, які зазвичай майже не готуються до заняття. В такому випадку їм було надано можливість прийняти активну участь в обговоренні та, з'ясувавши основні теоретичні питання з даної тематики, вони своєю активністю допомогли швидко визначити необхідні результати.

Позааудиторна робота охоплює, в першу чергу, письмові роботи, які студентами виконуються протягом семестру. За словами Н. В. Солововой, до складу методичних матеріалів, які повинні спрямовувати поза аудиторну самостійну роботу студентів, слід віднести [4, с. 9]:

- збірники основної освітньої програми спеціальності;
- методичні вказівки до практичних, семінарських та лабораторних занять;
- частину навчально-методичного комплексу з дисципліни (приклади розв'язання домашніх завдань, оформлення звітів з лабораторних робіт);
- методичні вказівки з виконання курсових та дипломних робіт;
- списки основної та додаткової літератури.

У даному випадку постає необхідність у визначенні основних вимог щодо оформлення робіт, критеріїв оцінювання обраних видів письмових самостійних робіт, своєчасному доведенні термінів виконання та їх захисту.

Важливим позитивним наслідком використання такого методу організації самостійної роботи студентів є відсутність імовірності виникнення непорозумінь між викладачем та студентом з приводу відсутності самостійної письмової роботи у викладача та оцінки за неї. Роботи в такому випадку надсилаються на електронну поштову скриньку, де йде облік дати надходження таких робіт.

Наступним видом письмових робіт, які виконуються студентами протягом семестру, є курсові роботи. За таких умов постає необхідність у вільному доступі до методичних матеріалів (не тільки в межах навчального закладу), які визначають основні вимоги в процесі написання та оцінювання такого виду робіт. Також важливим моментом є можливість повідомити студента до захисту про попередню оцінку, яку було надано його роботі.

Окрім позитивних наслідків, які дає використання даного методу, під час проведення лекційних занять у поштової скриньці можна розмістити інформацію стосовно особливостей організації та змісту не тільки лекційних, а й семінарських занять. При цьому у пам'ятці зазначається загальна кількість балів, яку може отримати студент за підсумками роботи за обраним предметом. Важливим моментом є можливість із самого початку визначити ціну кожної із складових загальної роботи під час семестру з метою чітко окреслити межі та зміст роботи.

За таких умов студент матиме у розпорядженні всю необхідну інформацію з метою планування роботи і визначення засобів отримання необхідної кількості балів за підсумками вивчення обраного предмету.

Наступним позитивним наслідком застосування централізованого джерела інформації є можливість отримання студентом інформації стосовно розкладу лекційних та семінарських занять та консультаційних годин, які проводяться з даного предмету протягом тижня. Це дає можливість визначити найзручніший час для відвідання студентом семінарських та лекційних занять. У додаток до цього, якщо студенту не вдалося під час одного із занять з'ясувати окремі питання, він може прийти на заняття в інший час протягом поточного тижня і отримати можливість не тільки з'ясувати це питання, а й заробити додаткові бали.

Таким чином, проведене дослідження дає можливість стверджувати про наявність широких можливостей у питанні покращення якості навчального процесу. Описані вище методи дали можливість на практиці значно покращити організаційну складову процесу викладання в частині підвищення ефективності взаємодії «студент—викладач». Також було виявлено, що проблема технічної обмеженості в процесі запровадження «нових» методів навчання не є критичною і на початковому етапі існує ціла низка можливостей для її вирішення.

Зокрема, застосування спільного інформаційного ресурсу дає можливість налагодити співробітництво між викладачем та студентом як під час проведення лекційного чи семінарського заняття, так і під час самостійної підготовки студентів до занять.

У випадку організації лекційних занять шляхом попереднього ознайомлення студентів із тезами лекції викладач має можливість до початку заняття отримати відгуки з боку слухачів та внести відповідні корективи, а також дати можливість студентам сформулювати змістовні запитання, які можна буде поставити під час лекції або семінарського заняття.

Використання зазначених підходів до організації навчального процесу показало їх ефективність у порівнянні із стандартними методами організації навчального процесу. Так, серед студентів, які навчалися з використанням нових підходів, кількість студентів, які отримали за підсумками навчального семестру 2009/2010 року більше ніж 40 балів становило майже 43 %. При цьому аналогічний показник в інших групах становив нижче 33 %.

У частині оцінки знань студентів було виявлено можливі шляхи вирішення проблем перехідного періоду. Так, розміщення на спільній електронній адресі електронного журналу групи дало можливість своєчасно коригувати отримані студентами бали. Це, у свою чергу, дозволило попередити непорозуміння під час підведення підсумків у кінці семестру.

Література

1. *Фромм Э.* Анатомия человеческой деструктивности / Эрих Фромм; пер. с нем. Э. Телятниковой. — М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2009. — 635 с.

2. *Берн Э.* Игры, в которые играют люди: психология человеческих отношений. Люди, которые играют в игры: Что вы говорите после того, как сказали «Здравствуйте»? / Пер. с англ. под ред. Н. Бурыгиной, Р. Кучкаровой. — М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. — 640 с.

3. *Роджерс К.* Взгляд на психотерапию. Становление человека. — М.: Прогресс, 1994. — 480 с.

4. Организация и контроль самостоятельной работы студентов : методические рекомендации / сост. Н. В. Соловова; под ред. В. П. Гарькина. — Самара: Изд-во «Универс-групп», 2006. — 15 с.

Стаття надійшла до редакції 14.01. 2011 р.

УДК 336.25.64

О. М. Тимченко, д-р екон. наук, доц.,
професор кафедри фінансів,

Ю. В. Сибірянська, канд. екон. наук,
ст. викладач кафедри фінансів,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ПОДАТКОВИЙ БОРГ І МАКРОПОКАЗНИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

АННОТАЦІЯ. За результатами аналізу взаємозв'язку між показниками податкового боргу та ВВП, інфляції, бюджетного дефіциту обґрунтовано висновки щодо впливу несвоєчасних і неповних розрахунків з бюджетом на соціально-економічний розвиток України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: податки, податковий борг, ВВП, інфляція, бюджетний дефіцит.

АННОТАЦИЯ. По результатам анализа взаимосвязи между показателями налогового долга и ВВП, инфляции, бюджетного дефицита сделаны выводы относительно влияния несвоевременных и неполных расчётов с бюджетом на социально-экономическое развитие Украины.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: налоги, налоговый долг, ВВП, инфляция, бюджетный дефицит.

ABSTRACT. As the result of the analysis of the interrelation between the tax debt indices and GNP, inflation, budget deficit conclusions are made as to the influence of the untimely and incomplete payments into the budget on the social economic development of Ukraine.

KEY WORDS: taxes, tax debt, GNP, inflation, budget deficit.